

בינת ההלכה

יו"ל ע"י יצחק בירך דסקל - דיין ומו"צ

גליון שנה שבת ראש השנה תשפ"ז

על שו"ע אורח חיים

פסקי תשובות

מלוקט מספר

מאת הגאון רבי שמחה בן ציון אייזיק רבינוביץ שליט"א

פסקי תשובות אורח חיים סימן תקפא אות ב

ב. זמן אמירת הסליחות, ואם מותר להקדימו לפני חצות הלילה

סעיף א', שו"ע: נוהגים לקום באשמורת¹¹ לומר סליחות ותחנונים וכו'. והיינו בשלוש¹² שעות האחרונות של הלילה שהקב"ה שט בעוה"ז, ועכשיו¹³ מתאחרים על הרוב עד התחלת עמוד השחר.

ומכל מקום אף¹⁴ אם נתאחר עד אחר שהאיר היום לא יבטל את אמירת הסליחות, לפי שהימים האלו הם ימי רצון, ואף לאחר שהאיר היום הוא עת רצון, ולכן למי שקשה לקום באשמורת הבוקר יוכל לומר סליחות במשך¹⁵ כל היום, וגם¹⁶ בעת תפילת המנחה.

ויש הנוהגין לומר סליחות מיד לאחר חצות הלילה, ומנהג¹⁷ קדום הוא מדורות הקודמים, משום שעפ"י הזוה"ק¹⁸ עת רצון גדול הוא, ולכן לאלו שאין יכולים להשכים קום לפני עלות השחר יעדיפו¹⁹ לומר סליחות לאחר חצות הלילה מאשר לדחות אמירת הסליחות לאחר שהאיר היום.

אבל לפני חצות הלילה, עפ"י²⁰ תורת הקבלה אסור לומר סליחות וי"ג מדות בשום פנים, כי²¹ הוא מקצץ בנטיעות וזה מעשה רע ומר, ואפילו בעשיית שהוא עת רצון ובציבור בבית הכנסת אין להקל זולת בליל יוה"כ, ויש²² המיישבים מנהג אלו שאינם ממתנינים עד חצות ומקדימים לומר סליחות, אך יקפידו²³ שיהיה עכ"פ באשמורה האמצעית של הלילה שהוא לערך כשעתיים קודם חצות ולא קודם לכן (ובמוצ"ש אם מקדימים לומר סליחות קודם חצות אין²⁴ לומר הוי"ו (אשמנו וכו') משום קדושת שבת, וכן²⁵ נפילת אפים ליכא קודם חצות הלילה ואף לא בשאר לילות השבוע).

11. ובענין ברכת על נטילת ידיים קודם עלוה"ש - ע"י סי' ד' אות ג', וחובת נטילה שוב לאחר עלות השחר - שם אות י"ז, ובענין אמירת ברכות התורה קודם לאמירת סליחות - נתבאר בסי' מ"ז אות ג'.

12. ב"ח ופרישה עפ"י גמ' (ע"ז דף ג' ע"ב) הוי"ד בהקדמת המשנ"ב לסי' זה בקיצור.

13. מטה אפרים סעי' י"א, ועיי"ש דמ"מ ביום ראשון דסליחות משכימין ביותר כי לשון הפזמון שאומרים בו הוא "בזעקתם בעוד ליל" וכן "רצה עתירתם בעמדם בלילות", ועיי"ש עוד באלף למטה שאם התחילו קודם עלוה"ש אפילו שכאומרים הפזמון הנ"ל כבר יום לית לן בה, אבל אם התחילו אחרי שכבר האיר היום הרי זה מיחזי כשיקרא ויש לדלג תיבות אלו, וכ"ה בערוה"ש סעי' ד' (והנה מש"כ המט"א דהשתא מתאחרים עד עלוה"ש אין כוונתו דכך הגון וראוי לעשות, דודאי לכתחילה צריך שיהיה באשמורת קודם עלוה"ש כמבואר בטושו"ע ומג"א, וע"ע בענין זה בסי' דברי תורה להגה"ק ממונקאטש זצ"ל ח"א סי' ע"ו).

14. אלף המגן סקכ"ד, ובערוה"ש (שם) בהרבה מקומות אומרים סליחות כשכבר היום גדול.

15. ובתנאי שיזוהר לא לאחר זמן תפילה עקב אמירת הסליחות (מורה באצבע אות רמ"ה), וכן הרגיל בתפילת ותיקין, הוא קודם לאמירת סליחות, וכן תפילה בציבור.

16. שו"ת יחו"ד ח"א סי' מ"ו.

17. לשונו דשו"ת אג"מ או"ח ח"ב סי' ק"ה, וכ"ה בדברי תורה (שם) שכן נהגו כמה צדיקים עפ"י הזוה"ק, והסליחות הראשון (במוצאי מנוחה) רבים נוהגים לאומרו במוצאי שבת בחצות, ובבגדי שבת, ובלקט יושר (עמ' קי"ח, לענין אמירת סליחות דיום א') "משום שהוא סמוך לשבת וכו', והעם שמחים מחמת מצות התורה שהם לומדים בשבת, וגם מחמת עונג שבת, והשכינה שורה מתוך שמחה של מצוה, לכן טוב להתחיל מתוך שמחה של מצוה, וגם הפייט מתחיל במוצאי מנוחה", ובסה"ק שם משמואל (כי תבא תר"ע) דכל מה שיכולים לקרב לשבת טוב יותר, מחמת שאז שעת רחמים ורצון ועת תשובה, ובקצוה"ש (סי' ק') שבפולין אף נהגו לאכול סעודת 'מלוה מלכה' לאחר אמירת הסליחות (כי אור קדושת השבת נמשכת עד לאחר סעודת מלוה מלכה, ע' פסק"ת סי' ש' אות ה').

18. כמ"ש במג"א סי' א' סק"ד ומחצה"ש שם.

19. משמרת שלום - קוידנוב סי' מ"א אות ד', וכן הוא עפ"י שו"ת אג"מ (שם בסוה"ס"י) דעפ"י הקבלה והזוה"ק זמן חצות שוה לעת רצון דאשמורה שלישית של הלילה, ועיין במחצה"ש (שם) דהא דלא הזכירו הטושו"ע זמן רצון דחצות לילה הוא משום דנמשכו אחרי הראשונים שלא היה בידיהם עדיין הזוה"ק, ובשם הגרש"ז אויערבאך והגר"ש אלישיב זצ"ל מובא (סי' הליכות שלמה פ"א הערה 6, סי' אשרי האיש פ"ג אות ו') שעדיף לומר בבוקר אף לאחר הנץ מאשר בחצות לילה, ובשם הגר"ח קניבסקי שליט"א מובא (אשי ישראל פמ"ה הערה י"ב) שעדיף לאחר חצות.

20. ברכ"י בשם מהר"ם זכותא זי"ע מגורי האריז"ל, הוי"ד בשע"ת, וכ"ה במג"א סי' תקס"ה סק"ה בשם שער הכוונות, הוי"ד במשנ"ב שם סק"ב, ואף 'אשרי' ולך ה' הצדקה יתחילו לאחר חצות, שיהיה כל הסליחות בעת רצון (סי' אשרי האיש פ"ג אות ז'), ובשם הגרש"ז אויערבאך זצ"ל מובא להקל לכתחילה בזה (סי' הליכות שלמה פ"א הערה ד'), דרק מ"ג מדות ואילך צריך להיות לאחר חצות.

21. לשונו דברכ"י בשם מהר"ם זכותא הנ"ל סי' ל' (ועיי"ש שהנמצא שם לא יאמר עמהם הסליחות, אלא ישב בדד וידום).

22. משמרת שלום שם, ושכן נהגו כמה צדיקים וגדולים, ובשו"ת אג"מ (שם) שאין להקל כי אם במקום הדחק, כגון במקום שיראים ללכת בשעה מאוחרת בלילה ויתבטלו מאמירת סליחות בציבור, ומציין שההיתר הוא רק בגדר הוראת שעה.

23. משמרת שלום שם, שו"ת אג"מ שם, שיכוונו בשעה שמתחלפת האשמורה הראשונה בשניה, דהיינו שיחלק הלילה מצאה"כ עד עלוה"ש לג' חלקים, וכמבואר בטושו"ע סי' א' סעי' ב' דבשעת חילוף המשמרות התפילה רצויה.

24. שו"ת בשם ברכ"י בשם מהר"ם זכותא, מטה אפרים סעי' כ', ובכה"ח סי' קל"א סק"ד דכ"ה במוצאי"ט.

25. שו"ע סי' קל"א סעי' ג' שאין נפילת אפים בלילה ואף לאחר חצות, כי אם בסוף הלילה שהוא קרוב לעלוה"ש, וכן פסק המט"א סעי' י"ט, ובמשנ"ב שם סק"ח מביא בשם א"ר להקל מחצות ולהלן ושכן משמע ממג"א (ובסי' הליכות שלמה פ"א אות ב' בשם הגרש"ז אויערבאך זצ"ל שכן המנהג), ובסק"י"ט כתב שנוהג להאריך בסליחות כדי שתהא נפילת אפים ביום ממש, ואא"ז זצ"ל בסליחות לאחר חצות לא נפל על פניו, וכסתימת השו"ע, ובכ"פ החיים שם סק"ב מביא עוד דיעות בזה, וראה בפסק"ת שם אות י"ד.